

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ПОЧАТКОВИХ ШКОЛАХ ЯПОНІЇ

У статті представлена проблема естетичного виховання в початкових школах Японії. Школа в Японії відіграє значну роль у формуванні традиційних рис японського національного характеру (працьовитість, цілеспрямованість, наполегливість, вміння бачити й цінувати красу навколишнього світу), в естетичному вихованні, які розвиваються в процесі соціалізації дітей.

Ключові слова: естетичне виховання, школа, Японія, діти.

Відомо, що в Японії підтримується культ краси, людина з дитинства відчуває красу і гармонію навколишнього середовища і без особливого примусу стає шанувальником високої естетики. Гармонія в навколишньому світі сприймається людиною як прекрасне, а хаос - як бридке. Це інстинктивно відчуває навіть дитина, від прекрасного вона одержує вдовolenня, а бридке навіть занепокоєння [19].

Школа в Японії відіграє значну роль у формуванні традиційних рис японського національного характеру (працьовитість, цілеспрямованість, наполегливість, вміння бачити й цінувати красу навколишнього світу), в естетичному вихованні, які розвиваються в процесі соціалізації дітей.

Проблемою естетичного виховання в Японії займалися вчені В. Пронніков, Ф. Запорожський, Ю. Боярчук, Е.Абдулін, В. Самохвалова, Т.Григор'єва, О. Железняк, Л. Царьова та ін.

Ми поставили за мету схарактеризувати як у працях учених представлена проблема естетичного виховання в початкових школах Японії.

Як зазначає О. Железняк, упродовж багатовікової історії японський народ виробив специфічне світосприймання, в основі якого лежить ідея краси. Для японців світ прекрасний у всіх його проявах. Японська Красота динамічна, рухома, миттєва. Для кожної епохи японської історії були характерні свої особливості в уявленнях про Красоту, але завжди вона розглядалася як умова досягнення гармонізації дійсного світу. Це дозволяє японцям жити в єдності з оточуючою їх природою, не протиставляючи себе їй, а співіснуючи з нею у злагоді.

Специфічне ставлення до краси навколишнього світу зберігається завдяки надзвичайно стійким і багатим традиціям естетичного виховання, метою якого є формування морально та естетично розвинутої особистості, проявом ідеалу якої є «японський національний характер», головною рисою якого є своєрідний естетизм, навколо якого групуються інші риси, названі вище. Вміщений у такому характері ідеал являє собою мету морально-естетичного виховання японців. Естетичне ж виховання, на думку дослідниці – складний, цілеспрямований, систематичний процес, спрямований на вироблення в людини естетичного ставлення до дійсності, що здійснюється можливостями сім'ї та школи [6, 90].

Одним з найголовніших традиційних засобів естетичного виховання в Японії, на думку Л.Царьової, вважається природа.

Важливим засобом естетичного виховання японців виступають традиційні національні свята, оскільки вони в сучасних умовах поєднують виховний вплив суспільства, школи та сім'ї. Наприклад, у Японії проводять такі народні свята, як Свято хлопчиків (День ірисів у травні), Свято дівчаток (День ляльок у березні), Свято Сітігосан (Свято дітей) та інші. Ці свята є барвистою, емоційною формою залучення дітей до національних культурних традицій, формою прилучення сучасних японських дітей до краси, до символічної мови ритуалу, до естетичного сприйняття світу.

Уміння відчувати природу, усвідомлювати себе її частиною, вміння виражати єдність людини і природи у всіх формах людської діяльності завжди вважалося в Японії обов'язковою якістю культурної людини, яка здатна гідно оцінити красу місячного сяйва, спів цикади тощо [16,43-44].

Л. Царьова зазначає, що вміння відчувати й будувати гармонію своїх взаємин з природою сприяє цілеспрямованому естетичному пізнанню і сприйняттю природи. Так звані «милування» природою, традиційні для японців, є джерелом естетичних почуттів, що сприяє формуванню відчуття кольору, форми, художнього смаку, досвіду творчої поведінки. Милування природою в японців вважається характерним способом проведення вільного часу. Наприклад, у пору цвітіння сакури (японської вишні) люди у вихідні дні йдуть у гори, щоб помилуватися неповторним видовищем бурхливого, але недовгого цвітіння. У цю пору проводяться численні фестивалі, концерти, вистави у парках, храмах, під квітучими деревами. Існує також обряд милування місяцем, коли люди збираються разом, щоб отримати насолоду від краси місячного сяйва. З цієї нагоди читаються вірші, виконуються музичні твори.

Наявність спеціальних понять для позначення милувань, їх ритуальна організація свідчать про те, що ці милування – «цукімі» (місяцем), «ханамі» (квітами) тощо – є актами цілком свідомої естетичної діяльності, що входить до повсякденного життя японців. Такі форми естетичної діяльності, які передбачають вміння зосереджуватися і споглядати, з часів середньовіччя розглядалися в Японії як необхідна передумова естетичного сприйняття, як засіб формування естетичної культури дитини [17, 37-38].

Продовжуючи думку Л. Царьової, В. Самохвалова наголошує на тому, що естетичному вихованню в Японії приділяють значну увагу. Не шкодуючи коштів, уряд цієї держави вкладає їх у культуру, естетичне виховання й освіту, думаємо, що це вигідно державі, адже при наявності високого рівня естетичної культури людина при виконанні певної роботи буде прагнути втілити Красоту в результати своєї праці – краса виступає як категорія економічна. При цьому естетичне виховання набуває статусу економічного ведення господарства. Дослідниця у праці «Роль традиційної культури в Японській моделі естетичного виховання» стверджує, що Японці збагачують свою працю елементами естетики, що для них праця – це насолодження як самим процесом, так і результатами своєї праці [9,62].

Як видно із зазначеного японці здійснюють естетичне виховання підрастаючого покоління з надією на застосування одержаних результатів у підвищенні економіки країни, адже людина з високим рівнем естетичного виховання буде втілювати Красоту в результати своєї праці на своєму робочому місці й досягати найкращих її результатів, на що звертаємо увагу і що потребує записання.

У зв'язку з таким ставленням до естетичного виховання в Японії ми вирішили схарактеризувати, як розв'язується ця проблема в початковій школі Японії.

З метою збереження єдиних державних стандартів освіти Міністерство освіти Японії спільно з Радою з питань навчальних програм при Міністерстві здійснюють розробку обов'язкових курсів навчання для початкових і середніх шкіл. Для шкіл усіх ступенів є підручники обов'язкового користування, відповідальність за вибір яких покладається на відповідні відділи освіти органів місцевого самоврядування або директорів державних шкіл. Оновлення підручників відбувається кожні три роки відповідно до змін у курсах навчання.

Навчання в Японії починається з дитячих садків з трьох років. Ці освітні заклади не належать до закладів обов'язкової освіти і створені для розвитку розумових і фізичних здібностей дитини з метою забезпечення процесу адаптації до подальшого навчання. В Японії курс навчання у початковій школі становить 6 років (6-12 р.), упродовж якого діти одержують основні загальні знання відповідно до свого розумового і фізичного розвитку [7, с. 22-23].

Освітня ця країна, навчаючи дітей, керуються основними державними директивними документами у сфері освіти: “Програмою формування людини”, “Імідж ідеального японця”, в яких визначена головна ідея – здійснення гармонічної освіти особистості, а також – вимоги до японця, у яких підкреслюється необхідність збереження традиційних якостей громадянина Японії, на які вказує К. Салімова [10, с. 158 або цитовано за О. Железняк. дис. – С. 85]: досягати максимального розвитку особистості; зробити свій будинок місцем постійної освіти та відпочинку, бути від-

даним праці, бути творчим; бути патріотом, заохочувати національні особливості.

Розглянемо навчальний план початкової школи, представлений в роботі Ю. Боярчука “Загальноосвітня школа сучасної Японії” та визначимо, яке місце відводиться дисциплінам естетичного спрямування.

У процесі естетичного виховання відбувається не лише формування естетичного світосприйняття, а й здійснюється допомога з метою “зростити душу”, адже за допомогою уроків з мистецтва відбувається “шліфування почуттів”, що не досягається просто так, без зусиль”, – пише Такада Матому [Цит. за [6, с. 93].

Слід зазначити, що однією з естетичних дисциплін, які обов'язково викладаються в початкових класах і якій приділяється значна увага, є музика. Адже в японській міфології містяться відомості про музику, які підтверджують її божественне походження й магічну силу. Глибоке усвідомлення ролі музики в житті людини, як стверджує О. Железняк, стало причиною того, що древні мислителі Сходу розглядали музику не лише як засіб розваги, але і як явище, що має загальнодержавне значення [6, с. 94-95].

Заняття з музики в першому класі початкової школи проводяться тричі на тиждень, а в 2-6 класах – два рази.

На основі програм з музики, затверджених Національним міністерством освіти в 1995 р. учителями шкіл розробляються конкретні програми з урахуванням потреб і ступеня духовного розвитку учнів. Музику для співів і слухання, а також обсяг музичної грамоти розробляє кабінет музики Науково-дослідного інституту, співробітники якого працюють і над створенням методичних посібників для вчителів і учнів [13, с. 405].

Згідно програми, в початковій школі передбачено: вироблення навичок співу за нотами, правильне розуміння й вираження слів пісні, хорового співу; постановка голосу; освоєння інструментального виконання, враховуючи те, що музика сприяє активному самовираженню дітей у музиці, пробуджує любов до людей, готовність творити й стверджувати Красоту. На уроках музики вчителі вчать школярів за допомогою образів, що створюються музикою, виражати свій внутрішній стан, свої почуття [11, с. 101].

О. Железняк, аналізуючи програму з музики, яка реалізується в японських школах, наголошує на тому, що перш ніж навчати дітей грі на музичних інструментах, велика увага приділяється розвитку в них почуття ритму, що музика являє собою Ритм. У розумінні стародавніх, це – Ритм Всесвіту, це те, що виражає гармонію Неба й Землі. Оволодіваючи Ритмом Музики, людина наближається до Ритмів Всесвіту. Пізнаючи музику й відтворюючи її, людина здійснює світову гармонію. Таке розуміння музики сходить із стародавніх японських філософських уявлень про все існуюче як стрункою системи всесвіту, в якому всі явища феноменального світу знаходяться у відповідності до космічного порядку.

Базуючись на ідеях стародавніх філософів, японські вчителі приділяють значну увагу розвитку в дітей почуття ритму: спочатку учні знайомляться лише з ударними інструментами (виконують найпростіші вправи, розрізняють на слух темп, ритмічний рисунок мелодії тощо), потім дітям пропонується губні гармоньки. Оволодіваючи більш складними інструментами, учні вчать поєднувати відчуття ритму з прагненням досягти гармонічного сполучання звуків. Цікава методика вивчення нотного стану (описана в дисертації О. Железняк [6, с. 105]). Слід зазначити, що перехід до співів за нотами не знижує інтересу до занять, а пробуджує інтерес до музики, захоплює дітей. Після цього дітей вчать грі на інструментах [6, с. 101-105].

О. Железняк в роботі “Естетичне виховання в Японії” зазначає, що японські школярі, навчаючись у загальноосвітній школі, навчаються грати на 2-3 музичних інструментах. Значна увага приділяється емоційному, виразному виконанню пісень, виконанню пісень в особах, їх інсценування, використанню спеціальних творчих завдань. Починаючи з першого класу як додаткове заняття проводяться заняття з хору – масовий вид музично-естетичного виховання й навчання. Уже в кінці першого класу виконуються двоголосні вправи, учні визначають характер музичних творів, темп, тембр, розрізняють просту тричасткову форму музичного твору, найпростіші жанри музичних творів, оволодівають грою на простіших музичних інструментах, освоюють багатоголосний спів тощо. З другого класу розвивають навички, одержані дітьми у першому класі. Зокрема, пісні доповнюються рухомим пунктирним ритмом, різноманітними тривалостями, включаючи шістнадцяті. Двоголосний спів стає основою вокально-хорових занять. Далі заняття ускладнюються. Значна увага приділяється слуханню музики, аналізу творів, розвитку музичного слуху. Навчальним планом передбачена безпосередня участь школярів у музичному виконанні – співі, грі на музичних інструментах. Навчання дітей музиці відбувається на національній основі, але учні знайомляться з творами знаменитих музикантів світу. У шостому класі діти грають досить складні музичні твори, викладені у семи-восьми рядковій партитурі [6, с. 106–108].

Із викладеного видно, що заняття з музики в початкових класах Японії відбувається на високому рівні.

Як зазначає Л. Троєльнікова, у початковій школі до дисципліни “образотворче мистецтво і праця” включено знайомство з образотворчим та всіма видами ужиткового мистецтва. Вчена підкреслює, що життєва та творча сила японської культури засобами художнього виховання передається підростаючому поколінню, що естетизує свідомість, сприяє формуванню основних якостей національного характеру, впливає на позитивне і відповідальне ставлення до справи та оточуючих людей, визначає комплекс цінностей і психологічні пріоритети [18, с. 26].

Учні в Японії оволодівають і прийомами живопису. Особливість полягає в тому, що образ який створюється живописом, не повинен бути статичним, він має бути

наділений рухом, життям, тобто автор образу (рослини, тварини) повинен відчувати його внутрішній рух, в якому полягає Красота, що має передати художник. На уроках образотворчого мистецтва школярів навчають передавати миттєвість краси справжнього світу, а також – відчувати ритм, у якому здійснюється цей рух, адже художній твір має нести в собі цей рух – ритм Всесвіту, що сприяє гармонізації навколишнього світу [14,87-88].

Японські вчителі важливого значення надають кольоровому навчання, тобто правильному використанню кольору, який має таку властивість як виразність, а також здатність впливати на почуття людей (має емоційне значення) [9,59].

Як зазначає О. Железняк, в Японії розроблена методика вивчення кольору в школі, а також методика розвитку відчуття кольору в кожній дитини засобами образотворчого мистецтва, що широко використовуються в японських загальноосвітніх школах. Дослідниця повідомляє, що вже в дитячому садку дитина знайомиться з палітрою в 24 кольори й відтінки, другокласник повинен уміти користуватися фарбами 36 кольорів й відтінків та знати їх назви. Закінчуючи школу, кожний підліток має знати 240 відтінків кольорів, які мають номери і назви. Це 24 основних (за спектром) і 10 модуляцій кожного кольору. Відрізнити близькі модуляції в Японії вчать усіх [6 126-127].

О. Железняк звертає увагу на те, що на уроках образотворчого мистецтва навчальний матеріал подається таким чином, щоб викликати у дітей певні почуття до природи, фіксувати увагу на її красоту з метою виховання в учнів бажання відчувати себе невід’ємною частиною, прагнути жити в єдності з нею. Обов’язковим для японця є знання природних кольорів та вміння оперувати ними, що сприяє оволодінню основами кольорового комбінування. У першому й другому класах діти знайомляться з основними кольорами, потім використовують їх з метою викликати у людини певні емоції і відчуття.

Особлива увага приділяється вивченню тону кольорів як засобу гармонізації. Діти сполучають кольори різних кольорових фаз, світлот, насиченості й тону. Вивчаючи комбінаторику, діти створюють різноманітні композиції на основі акценту, ритму, контрасту, що орієнтовано на вивчення кольорової палітри самої природи, яка справляє гармонізуючий вплив на емоційний стан людини. Навчання колористики орієнтовано на виховання в учнів почуття прекрасного [6, 129-130].

Отже, заняття організаторним мистецтвом розвиває самоспостережливість, творчу активність, сприяє розвитку здібностей до самостійної творчості. На заняттях з предметів естетичного спрямування діти оволодівають відчуттями Краси, ритму – ритму Всесвіту, що виражає гармонію Неба і Землі; досягається високий рівень естетичного виховання, що дає можливість утілювати красоту в результаті своєї праці і сприяє підвищенню економіки країни. Аналіз естетичного виховання в початковій школі Японії свідчить про унікальність і своєрідність цього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боярчук Ю.В. Общеобразовательная школа современной Японии / Ю.В. Боярчук. – М., 1995.
2. Есипова М.В. Музыкальное видение мира и идеал гармонии в древнекитайской культуре / М.В. Есипова // Вопросы философии. – 1994. – №6. – С.87-88.
3. Естетичне виховання http://academy.apbu.edu.ua/e-books/pub_38/3248.html
4. Железняк О. Н. Эстетическое воспитание в Японии: Дис. канд. филос. наук: 09.00.04 / Железняк Оксана Николаевна. – М., 2005. – 190 с.
5. Музыкальное воспитание в современном мире. Материалы IX конференции ИСМЕ, М., 1973. – С.405
6. Пазюра Н.В. Особливості розвитку професійної освіти Східної Азії (Японія, Корея, КНР). – Навч.-метод. Посібник / Н.В. Пазюра. – К. : Вид. "Альфа-ПК", 2012. – 268 с.
7. Салимова К.И. Восхождение к успеху / К.И. Салимова // Воспитание в Японии: История и современность. – Токио, 1993. – С.158.
8. Самохвалова В.И. Роль традиционной культуры в японской модели эстетического воспитания / В.И. Самохвалова // Эстетическое воспитание: вопросы теории и практики. – М, 1990, – С.59.
9. Такада Мотому. Нингэн-но мирай-э-но тэцу-гаку, (Философия человеческого будущего.) Токио, 1977
10. Тросельнікова Л. О. Художнє виховання в Японії та Китаї: національні традиції та сучасна специфіка http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vdakk/2010_1/18.pdf
11. Царьова Л. В. Використання народних традицій естетичного виховання в сучасній системі освіти Японії // Вісник Черкаського університету. Серія "Педагогічні науки". – Випуск 196. Частина 1, 2011. – С.42-46.
12. Царьова Л. В. Проблема формування естетичної культури особистості в японській етнопедagogіці // Педагогічний альманах. – 2011. – Випуск 11. – С. 35-41.

REFERENCES

1. Boiarchuk, Y. M. (1995). *Obscheobrazovatel'naya shkola sovremennoy Yaponii [Comprehensive school of modern Japan]*. Moscow [in Russian].
2. Yesipova, M.V. (1994). *Muzykalnoye videniye mira i ideal garmonii v drevnekitayskoy kulture [Musical vision of peace and harmony in the ideal of ancient Chinese culture]. Voprosy filosofii – Problems of Philosophy*, 6, 87-88 [in Russian].
3. Estetychne vykhovannia [Aesthetic education]. (n.d.). academy.apbu.edu.ua. Retrieved from http://academy.apbu.edu.ua/e-books/pub_38/3248.html [in Ukrainian].
4. Zheleznyak, O.N. (2005). *Esteticheskoye vospitaniye v Yaponii [Aesthetic Education in Japan]. Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
5. *Muzykalnoye vospitaniye v sovremennom mire [Music education in the modern world]*. (1973). Moscow [in Russian].
6. Paziura, N.V. (2012). *Osoblyvosti rozvytku profesiinoi osvity Shhidnoi Azii (Yaponiia, Koreia, KNR) [Features of the Development of Vocational Training in Eastern Asia (Japan, Korea, China)]*. Kyiv: "Alfa-PIK" [in Ukrainian].
7. Salimova, K.I. (1993). *Voskhozhdeniye k uspehu [Climbing to Success]*. Tokyo [in Russian].
8. Samohvalova, V.I. (1990). *Rol traditsionnoy kul'tury v yaponskoy modeli esteticheskogo vospitaniya [The role of traditional culture in the Japanese model of aesthetic education]*. Moscow [in Russian].
9. Takada Motomu. (1977). *Ningen-but of peace-e but tetsugaku*. Tokyo.
10. Troielnikova, L.O. *Khudozhnie vykhovannia v Yaponii ta Kytai: natsionalni tradytsii ta suchasna spetsyfika [Fine arts education in Japan and China: national traditions and modern specificity]*. (n.d.). archive.nbuv.gov.ua. Retrieved from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vdakk/2010_1/18.pdf [in Ukrainian].
11. Tsariova, L.V. (2011). *Vykorystannia narodnykh tradytsii estetychnoho vykhovannia v suchasniy systemi osvity Yaponii [Using traditions of aesthetic education in the modern education system in Japan]. Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya "Pedagogichni nauky" – Journal of Cherkasy National University. Series "Teaching Science", 196, 42-46 [in Ukrainian]*.
12. Tsariova, L.V. (2011). *Problema formuvannia estetychnoi kultury osobystosti v yaponskii etnopedagogichitsi [Problem of Shaping Aesthetic Culture of Personality in Japanese ethno-pedagogy]. Pedagogichnyi almanakh – Teaching almanah, 11, 35-41 [in Ukrainian]*.

Т. П. Кучай

ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В НАЧАЛЬНЫХ ШКОЛАХ ЯПОНИИ

В статье представлена проблема эстетического воспитания в начальных школах Японии. Школа в Японии играет значительную роль в формировании традиционных черт японского национального характера (трудолюбие, целеустремленность, настойчивость, умение видеть и ценить красоту окружающего мира), в эстетическом воспитании, которые развиваются в процессе социализации детей.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, школа, Япония, дети.

T. P. Kuchai

AESTHETIC EDUCATION AT JAPANESE ELEMENTARY SCHOOLS

The article presents the problem of aesthetic education at primary schools in Japan. School in Japan plays a significant role in shaping the traditional features of Japanese national character (hard work, dedication, perseverance, ability to see and appreciate the beauty of the world), in aesthetic education that they develop in the socialization process of children. Particular attention is paid to the color as a means of harmonization. Children combine colors of different color phases, saturations and tones. By studying combinatorics children create a variety of compositions based on accent, rhythm, contrast, that study to be focused on the color palette of nature itself, which creates a harmonizing effect on emotional state. Study of color is focused on training students' sense of beauty. So, classes are designed to develop self-observation and creativity, to promote the development of skills in independent work. The classes on the subjects of children's aesthetic orientation acquire a sense of beauty, rhythm - the rhythm of the universe, which expresses the harmony of heaven and earth, achieving a high level of aesthetic education, which makes it possible to embody beauty as a result of their work and contribute to the economy. Analysis of aesthetic education in primary schools in Japan demonstrates the uniqueness and originality of the process.

Keywords: aesthetic education, school, Japan, kids.

Подано до редакції 20.08.13
